

Türkiye’de Güvenilir Enerji Tedariği ve Dış Politika Algısı Arasındaki Senkronizasyon - Kenan Aslanlı

Ukrayna savaşı ile şiddeti artan küresel enerji krizi ve enerji kaynaklarının dış politika amaçları doğrultusunda “araçsallaştırılması” Türkiye gibi enerji ithalatçısı ülkeler için tedarikçi ülkelerin güvenilirliğini ön plana çıkarmaktadır. Enerjide dışa bağımlılık oranı yüzde 70 civarında olan Türkiye için bu durumun toplum tarafından nasıl algılandığının yanı sıra enerji tedarikçisi ülkelerin (Rusya ve İran gibi) güvenilirliğinin de toplum nezdinde nasıl değerlendirildiğinin ölçümü önemlidir. Bu kapsamda alanında ilk olma

özelliği de taşıyan KONDA Araştırma ve Danışmanlık A.Ş. tarafından 2022 yılının Eylül ayında yayımlanan “Türkiye’de Enerji Tüketimi ve Ekonomi Araştırması” raporu çok önemli veriler [sağlamaktadır](#).

Raporda yansıtılan ve örneklem olarak 2510 kişiyle görüşmelere dayanan sosyolojik araştırma sonuçlarına göre “Türkiye’nin enerji konusunda en büyük sorunu sizce nedir?” sorusuna cevap veren katılımcıların yüzde olarak en büyük oranı (%55) “enerjide ithal kaynaklara bağımlılık” sorununu Türkiye’nin enerjide en büyük sorunu olarak nitelendirmiştir. Katılımcılar %64 gibi yüksek bir oranda Türkiye’nin enerjide dışa bağımlı olmasından “çok endişeli” olduklarını belirtmiştir. Hatta toplumda enerjide dışa bağımlılık sorunu enerji fiyatlarının pahalı olmasından da daha büyük sorun olarak kabul edilmektedir. Yani Türkiye’nin toplumsal enerji güvenliği algısında enerji kaynaklarına erişim (*accessibility*) boyutu enerji tedarikinin uygun fiyatlarla sağlanması (*affordability*) boyutunun önüne geçmiştir. Enerjide dışa bağımlılığın toplum nezdinde bu denli sorunlu bir mesele olarak görülmesinde enerji fiyat şoklarından etkilenmek gibi ekonomik nedenlerle birlikte, enerji ithalatı yapılan ülkelerin çoğunlukla jeopolitik gerilimli bölgelerde olması ve Türkiye ile dış politika ilişkileri açısından insanlara güven vermemesi gibi politik nedenler de mevcuttur. KONDA raporunda 10 ülkeden enerji ithalatının “doğru” veya “yanlış” olduğu insanlara sorulmaktadır. Bunlar Türkiye’nin fosil yakıtlar (doğal gaz, petrol, kömür) aldığı başlıca ülkeler olan Rusya, Azerbaycan, İran, Irak, Cezayir, Katar, Suudi Arabistan, ABD, Kazakistan ve Kolombiya’dır.

Özellikle, küresel enerji krizi ve Rusya’nın Ukrayna savaşından önce ve sonra enerji politikası bağlamında davranışı doğal gaz tedarikinde enerji arz güvenliğinin önemini gözler önüne serdi. Türkiye Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) tarafından yayımlanan resmi istatistiklere göre 2021 yılında Türkiye’nin doğal gaz ithalatının %45’i Rusya (2022 yılı Ekim ayında %29), %16’sı İran (2022 yılı Ekim ayında %21), %14’ü ise Azerbaycan’dan (2022 yılı Ekim ayında %24) gelen boru hatları üzerinden karşılanmıştır. Bu Türkiye’nin yıllık doğal gaz ithalatının yaklaşık %75’ine tekabül etmiştir. Geri kalan %25’lik bölüm ise Cezayir, Nijerya, Katar, Mısır ve ABD gibi

ülkelerden sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithalatı ile tedarik [edildi](#).

KONDA araştırma raporu Türkiye'nin doğal gaz ve diğer fosil yakıtlar ithal ettiği ülkelere enerji arzı bağlamında bağımlılığın toplumda hangi ölçüde rahatsızlık yarattığını göstermektedir.

Türkiye toplumu nezdinde enerji kaynakları ithalatı bağlamında en güvenilir ve en az riskli ülke olarak Azerbaycan görülmektedir (katılımcıların %66'sı bu ülkeden enerji alımını "doğru" buluyor). Güvenilirlik ve toplumsal olarak kabul görme açısından ikinci sırada Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden Kazakistan geliyor (katılımcıların %45'i buradan enerji alımını "doğru" buluyor). Diğer tüm ülkeler ile ilgili enerji ithalatı ve enerji bağımlılığı toplum nezdinde daha olumsuz karşılanmaktadır. İran'dan enerji kaynağı alımını araştırmaya katılan insanların %40'ı, "yanlış", %32'si "doğru" bulmaktadır. Irak, Katar, Cezayir ve Suudi Arabistan gibi Arap ülkeleri ile ilgili de enerji ithalatı ve bundan kaynaklanabilecek enerji bağımlılığına toplumun olumsuz yaklaşan bölümü olumlu yaklaşan kesimden daha büyüktür. Rusya ve Katar ile ilgili araştırma sonuçları hemen hemen aynı sonuçları ortaya çıkarmıştır (%43 olumsuz, %30-31 olumlu, %26-27 kararsız). Toplum nezdinde en güvenilir olmayan ve en riskli enerji tedarikçisi ise ABD'dir (katılımcıların %70'e yakını bu ülkeden enerji alımını "yanlış" buluyor).

Bu sonuçlar Kadir Has Üniversitesi (KHÜ) tarafından Eylül 2022'de yayımlanan "*Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması*" raporunda yer alan "*Türkiye'nin dostu olan ülkeler*" sıralaması ile büyük ölçüde [örtüşmektedir](#). KHÜ araştırmasında toplum tarafından Türkiye'nin dostu olarak algılanan bir numaralı ülke Azerbaycan, dost ülke olarak toplumsal desteği en az olan 3 ülkeden biri ise ABD'dir. Rusya'yı Türkiye'nin dostu olarak gören insanlar araştırmaya katılanların sadece %20'si, İran'ı dost olarak görenlerin oranı ise sadece %16 olmuştur. KONDA araştırması gibi KHÜ araştırmasında da Türkiye kamuoyunda Türk Cumhuriyetlerine yönelik olumlu algı, Arap ülkelerine, İran ve Rusya gibi bölgesel aktörlere ve Batı ülkelerine yönelik göreceli olarak daha olumsuz algı ortaya çıkmaktadır. Belirli ülkelerden (Azerbaycan, Irak, İran, Katar, Rusya, Suudi Arabistan, ABD) yapılan enerji ithalatına olumlu yaklaşım

oranı ile aynı ülkeleri Türkiye'nin dostu olarak kabul etme oranı arasındaki korelasyon katsayısı **0,86** gibi yüksek bir rakama tekabül etmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Enerji İthalatında "Güvenilir" ve Dış Politikada "Dost" Ülkelerin Bağlıntısı (2022)

	A - Enerji ithalatının "olumlu" karşılama oranı (%)	B - Türkiye'nin "dostu" olarak kabul oranı (%)
Azerbaycan	66	55
Irak	34	16
İran	32	16
Katar	31	32
Rusya	30	21
Suudi Arabistan	24	23
ABD	11	14

Not: "A" sütunu KONDA araştırmasına, "B" sütunu ise KHÜ araştırmasına dayanmaktadır.

Burada yapabileceğimiz çıkarım, Türkiye'de enerji ihracatçısı ülkelere yönelik güvenilir enerji tedarikçisi algısı ile o ülkelere yönelik genel dış politika algısı arasında bariz bir bağlantı ve zamanlama bağlamında bir senkronizasyon olduğudur. İnsanlar dış politika açısından "dost" ülkelerin enerji tedariki ve enerji ticareti sürecinde de daha "güvenilir" ülke olacakları görüşünü taşımaktadır. Bu görüş insanların eğitim ve çalışma durumu, kırsalda veya büyük kentlerde yaşaması, araştırmaya katılanların yaşı, dini ve etnik kimliği gibi etkenlere göre belli düzeyde değişim gösterebilir. Örneğin,

KONDA araştırmasında etnik kökeni Türk ve Kürt olanlar Rusya'dan enerji ithalatı ile ilgili birbirine daha yakın oranlarda olumsuz görüş yüzdesine sahipken (%44 ve %46), Azerbaycan'dan enerji ithalatına Türk kökenliler %16 olumsuz, Kürt kökenliler ise %26 oranında olumsuz görüş belirtmiştir. Benzer farklılıklar ateist ve dindar, genç ve yaşlı, ev kadını ve çalışan katılımcılar arasında gözlemleniyor. Genç nüfusun enerjide dışa bağımlılık konusunda görüşleri Türkiye ve AB ülkeleri arasında da farklılık gösteriyor. Enerji tedarikçisi olan ülkeler ile ilgili farklı toplumsal grupların farklılaşan algıları ülkelere yönelik genel dış politika tutumlarında da gözlemlenebilir. Dış politika algılarının enerjide dışa bağımlılık veya tedarikçi ülkelerin güvenilirliğine projeksiyonu enerji tedarikinin ve ticaretinin spesifik özellikleri göz önüne alındığında yanıltıcı olabilir. Çünkü enerji ithalatçısı ülkeler ile enerji ihracatçısı ülkeler arasında fiyat, hacim, transit koşulları, enerji varlıkları ve altyapıları üzerinde sahiplik konularında açık ve bazen kamuoyuna yansımayan anlaşmazlıklar sıklıkla yaşanmaktadır.

Tabii ki, enerji tedarik süreci ile dış politika ilişkilerinin dinamikleri farklıdır. Ama enerji ithalatçısı ülkenin iç kamuoyunda enerji ihracatçısı ülkeye yönelik "güvenilir tedarikçi ülke" algısının varlığı reel politik açılarından tamamen sonuçsuz bir inanış olarak da değerlendirilemez. Çünkü bazen enerji ihracatçısı ülkeler enerji ithalatçısı ülkelere yönelik enerji politikası kararlarında hedef ülkenin toplumsal dinamiklerini ve kamuoyundaki algıları da göz önünde bulundurarak hareket edebilirler. Hedef ülkenin iç kamuoyunda ihracatçı ülkeye yönelik pozitif toplumsal algı varsa, bu olgu bazen enerji anlaşmazlıklarının çözümünü hızlandıran etkenlerden birisi olabilir. Ama diğer taraftan da enerji ihracatçısı ülkenin hedef (ithalatçı) ülkeye yönelik enerji politikası adımlarının tutarlılığı (örneğin, enerji sevkiyatının tüm anlaşmazlıklara rağmen devam ettirilmesi), hedef ülkenin kamuoyunda enerji ihracatçısı ülkenin güvenilirliği ile ilgili algıyı güçlendirmektedir. Yani burada bir tür karşılıklı etkileşim bağı söz konusudur.

Örneğin, Avrupa Komisyonu tarafından 2022 yılı Aralık ayında açıklanan "*Eurobarometer*" anket çalışması (26337 denek ile bilgisayar destekli web görüşmesine [CAWI] dayalı) sonuç raporunda deneklerin

tepkileri ölçülen “AB, mümkün olan en kısa sürede Rus gazı ve petrolüne olan bağımlılığını azaltmak için adımlar atmaya devam etmelidir” argümanına olumlu yaklaşan ve tam/kısmi destek verenlerin oranı Slovakya (%54), Bulgaristan (%59), Yunanistan (%63) ve Macaristan (%64) gibi ülkelerde diğer AB ülkelerine göre (ortalama %82) daha az [olmuştur](#). Bu dört ülkeden ikisi Ukrayna savaşının ardından yaşanan “enerji savaşı”na, Rusya-AB dış politika denkleminde yaşanan enerji odaklı karşılıklı restleşmelere rağmen Rusya’nın doğal gaz ihracatını devam ettirdiği ülkelerdir. Macaristan, Türk Akımı boru hattı üzerinden, Slovakya ise Ukrayna transitli Urengoy-Pomari-Ujgorod boru hattı üzerinden doğal gaz almaya devam ediyorlar. Rusya’nın bu ülkelere yönelik doğal gaz sevkiyatını devam ettirmesinde jeopolitik, dış politika, ekonomik, ticari motivasyonların yanı sıra bu ülkelerin iç siyaset ve toplumsal desteğini kaybetmeme güdüsü de etkili olabilir. Benzer güdü Rusya’nın Türkiye’ye yönelik enerji politikası adımları için de kısmen geçerli olabilir. Yani enerji ithalatçısı ülke içinde enerji ihracatçısı ülkeye yönelik “güvenilir enerji tedarikçisi” algısı ile ihracatçı ülkenin hedef ülkeye yönelik enerji politikası ve dış politika davranışı arasında bir etkileşim söz konusudur.

Toplumda ülkenin enerji sistemiyle ilgili mühim kırılma noktalarının nasıl görüldüğü o ülkenin enerji güvenliği algılarını şekillendiren önemli etkenlerdendir (Sovacool, 2011). Örneğin, Avrupa’da Rusya’dan ithal edilen doğal gazla bağımlılıkla ilgili oluşan hassasiyetler, benzer şekilde enerjide dışa bağımlı olan diğer bölgelerin ülkelere göre daha farklı enerji güvenliği algıları oluşturuyor. Enerji güvenliği ile ilgili toplumsal algılar, devletin enerji politikalarının bağlamını ve söylemini, enerji alanında karar alma süreçlerini etkileyebilir. Bu etkileme enerji karışımının (*energy mix*) farklı kombinasyonlarında belirli enerji kaynağı veya enerji ihracatçısı ülke lehinde veya aleyhinde stratejik seçim yapmaya yönelik olabilir. Ülkelerin enerji güvenliği politikaları ve stratejileri ülkedeki ekonomik büyümenin enerji talebi üzerindeki etkisi ve enerji arzına erişimin fizibilite göstergeleri gibi “gerçekler”in yanı sıra, toplumdaki enerji güvenliği risklerine yönelik algılar gibi soyut kavramlara da dayanıyor. Enerji güvenliği konularında uzun vadeli kararlar almak için kamuoyundaki “güvenilir enerji tedarikçisi”, “en uygun enerji kaynağı” ve salt

dış politika algılarını dikkate almak bazen zaruri olabilir. Kamuoyundaki enerji ve dış politika eksenli ve birbiriyle ilintili algıların fosil yakıtlar ve yenilenebilir enerjinin yanı sıra nükleer enerji politikaları için de kritik öneme sahip olduğu unutulmamalıdır.

Kaynakça

1. KONDA Araştırma ve Danışmanlık A.Ş. Türkiye’de Enerji Tüketimi ve Ekonomi Araştırması. Eylül 2022.
<https://konda.com.tr/rapor/173/turkiyede-enerji-tuketimi-ve-ekonomi-arastirmasi>
 2. M. Aydın, M. Çelikpala, S. Akgül-Açıkmeşe, E. Canan-Sokullu, S. Güvenç, Ö. Şenyuva, S. KayaSönmez, Kantitatif Araştırma Raporu: Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması 2022, İstanbul, 08.09.2022, Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Global Akademi, Akademetre.
https://www.khas.edu.tr/wp-content/uploads/2022/09/TDP_2022_TUR_FINAL_05.09.2022.pdf
 3. EPDK. Doğal Gaz Piyasası Yıllık Sektör Raporu 2021.
<https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-94/dogal-gazyillik-sektor-raporu>
 4. European Commission. December 2022. Flash Eurobarometer 514. EU’s response to the war in Ukraine.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2912>
 5. Sovacool, B. K. (ed). (2011). The Routledge Handbook of Energy Security. Routledge.
-

Dr. Öğr. Üyesi Kenan Aslanlı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ), Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. İran Araştırmaları Merkezinde (İRAM) enerji ve politik ekonomi konularında uzman olarak çalışmalar yapmaktadır. 2016 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde (İngilizce) başladığı doktora programını Rusya'nın dış enerji politikası ve enerji anlaşmazlıklarını konu alan tezini 2022 yılında savunarak tamamladı ve doktor (PhD) unvanı aldı. Bremen Üniversitesi Doğu Avrupa Araştırmaları Merkezinde (Forschungsstelle Osteuropa) araştırmacı (Almanya), Viyana BFI Uygulamalı Bilimler Üniversitesinde ise misafir öğretim görevlisi (Avusturya) olarak bulundu.

Bu yazıya atıf için: Kenan Aslanlı, "Türkiye'de Güvenilir Enerji Tedariği ve Dış Politika Algısı Arasındaki Senkronizasyonu", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 22 Şubat 2023, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/02/22/es/>

Telif@UIK*Panorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UIK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.